

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

INTERKULTUREL PLEJE I SOCIAL- OG SUNDHEDSSEKTOREN (I-CARE)

MODUL 4 ALDERDOM & DØDEN

www.i-care-project.net

Projektinformation

Projektets titel:	INTERKULTUREL PLEJE I SOCIAL- OG SUNDHEDSSEKTOREN (I-CARE)
Projektets nummer:	2019-1-UK01-KA202-061433
Underprogram eller KA:	Hovedaktion 2: Samarbejde om innovation og udveksling af god praksis
Forfatterpartner:	
Dato for udarbejdelse:	

This work is licensed under the Creative Commons
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 License
© 2021 by I-CARE Consortium

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Indhold

Introduktion	1
Læringsresultater	1
Forståelse, færdigheder og kompetencer der udvikles:	1
Anvendt træningsmetode/Hvad du skal gøre.....	2
Yderligere læsning.....	2
Sektion 1: Holdninger til aldring på tværs af kulturer	3
Sektion 2: Tilgange til døden.....	6
Sektion 3: Overgangsritualer	9
Sektion 4: De største religioner – opfattelser af døden	11
Sektion 5: At arbejde på tværs af kulturer.....	14

▪ **NØGLE TIL SYMBOLER**

	AKTIVITET		UNDERVISERENS NOTER		SAMMENFATNING
	UNDERVISERENS INPUT		HANDLINGSPLAN		

Introduktion

Dette modul udforsker attituder til alderdom og døden på tværs af kulturer.

Modulets formål og målsætninger

Formålet med dette modul er, at eleverne skal:

- diskutere forskellige holdninger til alderdom på tværs af kulturer.
- udforske forskellige overbevisninger om døden.
- afklare deres egen kulturelle holdning til alderdom og døden.
- forstå religiøse regler og opfattelser af døden fra en komparativ tilgang.
- anerkende betydningen af "overgangsritualer" i forbindelse med døden.
- få kendskab til de store religioners opfattelse af døden.
- være opmærksomme på, at forståelse af forskellige kulturelle opfattelser af at blive ældre og af døden vil hjælpe dem i deres arbejde.

Læringsresultater

Efter dette modul vil du være i stand til at:

- ◆ identificere forskellige holdninger til alderdom på tværs af kulturer.
- ◆ diskutere dine egne kulturelle holdninger til alderdom og død med andre, og hvilke ligheder og forskelle, der findes.
- ◆ stille spørgsmål til de klienter/patienter, du plejer, for at få en bedre forståelse af, hvad der er vigtigt for dem i forhold til at bliver ældre, og hvordan deres død skal håndteres.

Forståelse, færdigheder og kompetencer der udvikles:

- ◆ Øget kulturel bevidsthed.
- ◆ Styrkede færdigheder.
- ◆ Styrkede sociale færdigheder i forbindelse med at arbejde på kryds af kulturer.
- ◆ Personlige færdigheder i forbindelse med at arbejde på tværs af kulturer.
- ◆ Øget kompetence i forbindelse med at arbejde i multikulturelle miljøer.

Anvendt træningsmetode/Hvad du skal gøre

Dette modul er tilgængeligt som e-læring og kan også leveres ansigt til ansigt i et klasseværelse eller med en klasse via en virtuel platform.

Det involverer:

- ◆ Læsning af baggrundsinformation om modulets emne.
- ◆ Gennemførelse af øvelser og aktiviteter enten ved e-læring, ved at deltage i et kursus ansigt til ansigt eller via en virtuel platform.
- ◆ Øvelser til refleksion og til at tjekke forståelsen.

Varighed: 2 timer

Yderligere læsning

Du finder også en række understøttende ressourcematerialer til yderligere information i [I-CARE Toolbox](#) og i [I-CARE App](#).

Sektion 1: Holdninger til aldring på tværs af kulturer

Underviserens input (dias 3)

Introduktion

"I går talte jeg med min kollega om, hvordan vi alle bliver ældre og til sidst dør. Samtalen begyndte, fordi han tog sig af en, der var ret gammel. Jeg spurgte ham, hvor gammel personen var, og han sagde, at han ikke kunne huske den nøjagtige alder, men at han var ret gammel. Jeg spekulerede på, hvor gammel han syntes man skal være for at være var ret gammel. Jeg føler, at vi alle har en idé om dette, og at vi har forskellige holdninger til ældre mennesker og døden". Hvad synes du?

Aktivitet – Diskussion om opfattelser af alder (dias 4)

Hvornår syntes du at en person er gammel?

Hvorfor valgte du den alder?

I hvilken alder tror du, at du vil se dig selv som gammel?

Hvorfor har du valgt den alder?

Er det anderledes end dit svar på det første spørgsmål?

Aktivitet– Tænk på alder (dias 5)

1. Vigtigere end en ung person ELLER
2. Mindre vigtig end en ung person
3. Klog og som en man kan spørge om vigtige ting ELLER
4. En person, der er gammeldags og hvis meninger og ideer er mindre vigtige.

Tror du, at dine svar er påvirket af din egen kulturelle baggrund?

Underviserens noter (dias 6)

Opsummér diskussionerne og fortsæt temaet. Den kultur, som vi er født ind i, vokser op i og lever i, påvirker vores holdninger til mange ting, herunder hvordan og hvad vi tænker om aldring, hvordan vi forventer at blive behandlet i alderdommen og vores holdninger til ældre mennesker. Fortsæt med den næste aktivitet for at undersøge elevernes holdninger til aldring og udvid det til forskellige kulturelle forventninger. Når eleverne har gennemført aktiviteten, skal du lede en klasses Diskussion om de idéer og overbevisninger, der blev nævnt.

Aktivitet: Kulturelle holdninger til aldring (dias 7)

Læs udsagnene og sæt kryds ved dem, du mener, er sande.

- a. Ældre personer anses for at være kloge.
- b. Det er en almindelig holdning, at man bør lytte til ældre personer.

- c. Ældre personer ved ikke meget om nutidens verden.
- d. Det er svært at føre en interessant samtale med de fleste ældre personer.
- e. Ældre personer har andre holdninger end unge mennesker.
- f. Det er yngre mennesker, der anses for at være vigtige, og ældre personer bør lytte til dem.

Underviserens resume (dias 8)

Sektion 2: Tilgange til døden

Underviserens input (dias 10, 11)

Introduktion

Vi bliver alle født, og vi skal alle dø. Kulturerne har dog forskellige opfattelser af døden, og hvad der sker, når vi dør. Nogle religiøse og kulturelle traditioner, f.eks. hinduismen, forestiller sig et cirkulært mønster af liv og død, hvor en person dør og genfødes med en ny identitet, og at dette kan ske flere gange. Kristne tror, at man kun dør én gang og mister sin krop, mens ens ånd fortsætter, og at de troende vil komme i himlen. I nogle kulturer mener man, at de levende og døde eksisterer side om side, og at de døde kan påvirke de levendes liv. I nogle kulturer ærer man forfædre og skal passe på dem for at sikre, at de har alt det, de har brug for i livet efter døden. Der er også forskellige opfattelser af døden og efterlivet. Efterlivet kan opfattes som alt fra et meningsløst og øde sted (som Hades, de døde rige i den græske oldtidskultur) til et lykkeligt sted (som i islams og kristendommens opfattelse af Paradis). For indiske religioner er døden en umiddelbar overgang til et nyt liv, men for andre religioner fører den til helt nye måder at eksistere på.

Aktivitet – En god død (dias 12)

Ingen har lyst til at dø, men når vi gør, vil vi gerne have en god død.

Hvad er en "god død" for dig selv eller dine familiemedlemmer?
Tror du, at du har de samme holdninger som din familie, jævnaldrende eller kollegaer?
Hvis du ikke tror, I har de samme holdninger, hvorfor tror du så, de er forskellige?

Nogle kulturer er gode til at håndtere døden. Man frygter ikke døden, til trods for at ingen ønsker at dø. Disse kulturer kan kaldes "**dødsbekræftende**" samfund. I nogle kulturer er frygten for døden så stor, at de kan kaldes "**kulturer, der benægter eller afviser døden**". I dødsbekræftende kulturer accepteres døden som noget uundgåeligt. Det ses som en overgang fra et stadie til et andet. Man mener, at den bedste måde at bekæmpe døden på er ved at acceptere den. I kulturer, der benægter eller afviser døden, siger man ofte, at en person er "gået bort" for at undgå at bruge ordet "død". Man bruger vendinger såsom "at bekæmpe en sygdom" og sætter lighedstegn mellem kroppens død og personens død.

Underviserens noter (dias 16)

Bed eleverne om at overveje nedenstående udsagn og find ud af hvilke, der passer til dem selv, enten alene eller i små grupper. Find ud af hvilke der er mest almindelige. Brug de udsagn, ingen identificerede sig med, til en diskussion om forskellige ideer og overbevisninger om døden. Diskuter derefter hvordan disse holdninger vil variere blandt de klienter/patienter, de tager sig af.

1. Jeg ser døden som noget, man skal være bange for.
2. Jeg accepterer døden som en skæbne, der vil komme til alle.
3. Jeg har en tro på et liv efter døden, hvilket gør døden mindre skræmmende.
4. Jeg ser døden som en overgang fra et stadie til et andet.
5. Jeg tror ikke på et liv efter døden, så jeg tror, at døden er endelig.
6. Døden er en privat begivenhed, der kun involverer den nærmeste familie.
7. Jeg ser døden som noget, der involverer hele familien, vennerne og samfundet.
8. Når nogen dør, er jeg mest tilbøjelig til at sige, at de er 'gået bort' eller 'rejst videre'.

Forskellige kulturer har deres egne forestillinger om den bedste død, og hvad der er acceptabelt. Disse kan enten være udramatiske, disciplinerede og med få følelser, når den døende person har haft tid til at færdiggøre opgaver, eller når personen kan dø i hjemme omgivet af sin familie og kære.

Sektion 3: Overgangsritualer

Overgangsritualer

Nogle ritualer markerer overgange; nogen eller noget går fra en tilstand eller status til en anden, f.eks. ved blive ældre, ændre social status, ved fødsel, pubertet, ægteskab, tab af ægtefælle eller døden.

I 1909 introducerede den franske etnograf Arnold Van Gennep begrebet "rite de passage" eller overgangsritualer. Van Gennep fandt ud af, at selvom ritualerne varierer fra kultur til kultur, har de alle en fælles struktur, som består af følgende tre faser: Den først er udskillelsesfasen, hvor ritualets objekt fjernes fra sin normale position. Dette markeres som noget særligt, f.eks. ved isolation eller særlige markeringer. Personen er klædt i særligt tøj eller malet i særlige farver. Derefter følger liminalfasen, hvor selve overgangen finder sted. Dette er det tidspunkt i ritualet, hvor forandringen (transformationen) finder sted. Udtrykket "liminal" kommer fra det latinske ord "limen", der betyder grænse eller tærskel. Det er netop i denne fase, at grænsen mellem den gamle tilstand og den nye skal overskrides. Den grænse, som personen skal passere, er en symbolsk grænse. Den markerer, at personen lægger det gamle bag sig og træder ind i en ny tilstand. Objektet er her "nulstillet". Objektet er uden status og identitet. Denne tilstand mellem den gamle og den nye identitet er "flydende". I denne farlige tilstand er objektet eksistentielt sårbart, men også modtageligt for den forandring, som ritualet vil medføre. Endelig er der inkorporationsfasen, hvor objektet er en del af en ny kontekst.

Bed eleverne om at overveje den næste aktivitet, efter at have talt om overgangsritualerne. Den næste aktivitet handler om at identificere og diskutere, hvad der sker i deres egen kultur, når nogen dør. Hvis du opdager, at svarene er ens, så udvid diskussionen og spørg, hvad eleverne ved om, hvordan døden behandles i andre kulturer. Diskuter derefter, hvor vigtigt det er, at overgangsritualer udføres korrekt, og hvordan eleverne kan hjælpe de patienter/klienter, de tager sig af.

Tænk på den kultur, som du tilhører, og skriv de vigtigste dele af overgangsritualerne ned.

1. Først....
2. Så....
3. Så...

Derefter....

Et overgangsritual er et ritual, der markerer en ændring af status. Denne type ritual er kendt i alle samfund og religioner. Analysemodellen kan anvendes på alle former for livsovergange og religioner. Hver kultur markerer overgangsritualerne mellem liv og død på forskellige måder med forskellige ceremonier. Der er ligheder i alle overgangsritualer.

Sektion 4: De største religioner – opfattelser af døden

Forholdet mellem verdensreligionerne og døden.

De store verdensreligioner kan karakteriseres som værende cykliske eller lineære. I det følgende beskrives de fem verdensreligioners forestillinger om døden kort.

Cykliske opfattelser

I **hinduismen** er døden kun en kropslig død, da sjælen fortsætter for at blive genfødt senere. Det ultimative mål i hinduismen er at blive befriet fra genfødselens hjul, Samsara, for at blive forenet med universet, Brahman. Døden er derfor en befrielse fra dette liv og en mulig forening med Brahman. Hvis man ikke er forenet med universet, opholder man sig i de dødes rige, Yamas rige, mens man venter på at blive genfødt. Mens man befinder sig i dødsriget, er man afhængig af de nære slægtnings ofre, da det er en sårbar tid.

I **buddhismen** betragtes livet som lidelse. Døden er derfor en befrielse fra lidelse. Denne befrielse er normalt kun midlertidig, da vi normalt genfødes til et nyt liv. Det nye liv vil være præcis lige så godt eller dårligt, som vores handlinger i dette liv har været. Indtil vi bliver genfødt, bor vi i en af de mange himler eller helveder, der findes. Det endelige mål er at blive fri fra denne cyklus af genfødsel, og at opnå Nirvana (ofte beskrevet som ingenting). Det opnås ved at indse, at alt er lidelse, og nå ud over det og ikke holde fast i livet. Det giver dårlig karma at holde fast i livet.

Lineære opfattelser

I **jødedommen** mener man, at alle, der er døde, når tiden ender, skal genopstå for at stå til regnskab over for Gud. Her afgøres det, hvem der skal dømmes til evig fordømmelse og hvem, der skal leve i Guds rige. Den grundlæggende idé er, at sjæl og krop ikke kan adskilles, og at Gud har magt til at skabe og genskabe alting. Den afdøde begravnes så hurtigt som muligt efter dødsfaldet. Han/hun vaskes og pakkes ind i et hvidt klæde af et særligt begravelsesfirma, der er en del af menigheden. Liget lægges i en trækiste, og hvis det er en begravelse uden for Israel, lægges der normalt lidt jord fra det hellige land under hovedet. Der bruges normalt ikke blomsterdekorationer. Den følgende uge siger de nære efterladte og sønnerne kaddish (en aramæisk bøn, der priser Gud), og de sørger over deres slægtninge hver dag i et år og derefter på dødsdagen, hvor der også tændes lys.

Kristendommen. I den gamle kirke delte kristne og jøder den samme tro på livet efter døden, og på at vi alle skulle genopstå med vores kroppe på dommedag. I dag tror mange kristne, at den afdøde stiger op til himlen efter døden for at leve i paradiset. Mange mennesker mener, at det ikke er nødvendigt at vente på dommedag for at blive frelst. Kristne bliver begravet, så den døde kigger mod øst. Dette hænger sammen med tanken om, at Kristus ved sin genkomst på dommedag kommer med den opgående sol for at kalde de døde op fra gravene. I dag anvendes både begravelse og kremering, men indtil 1850 mente man, at kremering var uforeneligt med den kristne tro.

Islam. Alt, også døden, kommer fra Allah. En muslim skal derfor være klar til at se døden i øjnene. Det vigtigste er, at man har levet sit liv på en god og ansvarlig måde, og at man har været en god og lydige muslim over for Allah. Når en muslim dør, forlader livsånden (sjælen) kroppen. Herefter følger et ophold i graven, hvor den afdøde bliver afhørt af to engle og får en forsmag på den endelige dom.

Hvad der sker fra den dag personen dør til Dommedag er kontroversielt og varierer, men på Dommedag skal alle, både levende og døde, dømmes på deres gerninger. Begravelser i islam følger normalt de instruktioner, som profeten Muhammed har givet. Liget begravnes så hurtigt som muligt, helst samme dag. Efter en rituel vask bliver liget iklædt et hvidt klæde og båret til moskeen eller gravpladsen. Den afdøde anbringes med hovedet vendt mod Mekka. Under hele forløbet, fra hjemmet til kirkegården, læses der op af Koranen.

Del gruppen ind i par og bed dem om at diskutere, om det er mest sandsynligt, at de tilhører en kultur (uanset om de er religiøse eller ej), der ser døden som lineær eller cyklisk og hvorfor. Før derefter en general diskussion.

Diskuter, uanset om du er religiøs eller ej, om du mener, at den kultur, du tilhører, følger en cyklisk eller lineær tro og hvorfor.

Vi skal alle dø på et tidspunkt. Hvad vi tror på, og hvor vi kommer hen efter døden, afhænger af, om vi er troende og/eller hvilken religion, vi tilhører.

Selv når vi ikke bekender os til en religion, er det stadig vigtigt for os eller for dem, der er tætte på os at gennemgå en form for overgangsritual ved vores død.

De patienter/klienter, som vi tager os af, har deres egne individuelle behov og er også en del af de generelle behov, der findes i den kultur, som de tilhører.

Vi skal sikre, at disse behov kan drøftes og opfyldes, så det bliver muligt at sikre en gnidningsløs overgang, når kroppen forlader jorden for at tage derhen, hvor den enkelte mener, at den skal hen.

Sektion 5: At arbejde på tværs af kulturer

Introduktion

Vores holdninger til ældre personer kan være forskellige fra andre med en anden kulturel baggrund end os selv. Det kan have betydning for, hvordan vi ser på dem, lytter til dem, anerkender, hvad de siger, og hvad vi tilbyder dem. Det kan også have betydning for, hvordan vi inddrager eller vælger ikke at inddrage deres familiemedlemmer i plejen igennem deres liv og i slutningen af livet.

Udforsk de vigtigste overvejelser i forbindelse med at yde en kulturelt passende pleje til en ældre person.

Hvilke udtalelser er du enig i og hvorfor?

- a) Du bør automatisk respektere ældre på grund af deres alder.
- b) Du inkluderer altid familien og spørger dem også, hvad de synes, der er bedst for deres ældre slægtning.
- c) Du skal spørge de ældre direkte om, hvad de rent faktisk ønsker.

- d) Du bør gøre, hvad du tror, personen ønsker, og hvad der er rigtigt for ham/hende.
- e) Du går direkte til familien, ikke til den ældre selv, og spørger familien om deres ønsker.
- f) Du mener, alder er ligegyldigt og vil behandle ældre på samme måde som alle andre.

Når man har med ældre mennesker at gøre eller yder pleje til ældre, er det vigtigt at tage deres kulturelle baggrund i betragtning. Det betyder, at du skal tage dig tid til at stille spørgsmål og lytte til de svar, som de giver dig. Du skal være opmærksom på dine fordomme og tro på, at det, de fortæller dig, er bedst for dem. Dine kulturelle filtre kan påvirke dine beslutninger om, hvorvidt de oplysninger, de giver dig, er vigtige eller ej. Forskellige kulturer ser på aldring og døden på forskellige måder og håndterer både følelserne ved aldring, forventningen om at dø eller sorg på forskellige måder, selvom aldring og døden naturligvis er noget, der i sidste ende kommer til os alle sammen. At leve i et samfund med mange kulturer og religiøse overbevisninger, betyder, at holdningerne til aldring og døden kan være forskellige.

Hvad har jeg lært om mig selv og min egen kulturelle baggrund?

Hvad har jeg lært om aldring og døden?

Hvad vil jeg gerne vide?

Hvilke ændringer vil jeg lave, for at sikre at jeg tager kulturelle hensyn til de personer, jeg plejer?